

Özel Okulların Eğitim Sistemimiz içindeki Yeri ve Önemi

Y. Doç. Dr. Ömer PEKER (*)

GİRİŞ :

Eğitim, bireyin davranışında istendik değişme meydana getirme sürecidir. Bu yolla da toplumu etkileme çağdaştırma, eğitimin amaçlarından en önemlisidir. Eğitim yoluyla toplumun bir değişme süreci içine sokulması ve insan yaşantısının iyileştirilmesi gelişmekte olan ülkelerin ana hedefi olmaktadır. Kalkınma kavramı ile de belirtilen bu süreç «yalnız ekonomik büyüme değil, toplumsal yaşamın her kesimindeki olumsuz koşulların değiştirilmesi ve yenileştirilmesi» biçiminde düşünülmektedir (1).

Başarılı bir kalkınma ise, toplumu değişim bilincine kavuşturmaya dayanır. İnsanı değiştirmenin, kalkınma için gerekli nitelikte ve yeter sayıda insan yetiştirmenin bugün bilinen tek yolu eğitimidir. «Bir çok ekonomik konularda, çoğu kez taban tabana zıt bir görüşün savunucuları olan kapitalist ve sosyalist düzen temsilcileri eğitim konusunda birleşmektedirler» (2). Son çeyrek yüzyıldan beri eğitime dayalı kalkınma, gelişmişliğin bir ölçüsü kabul edilmeye başlanmıştır. Hatta bir düşünür «Geri kalmış bir ülke eğitimde de geri kalmıştır» (3) demektedir.

Kalkınma ile eğitim arasındaki bu önemli ilişkiye göre eğitim, yalnız ondan yararlanan kişiyi değil, aynı zamanda bütün toplumu etkilemektedir. Bu nedenle eğitimin, devletin temel yasalarıyla belirlenmiş toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşama ilişkin politikaları doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi için devletin sorumluluğunda bulunması gerekmektedir. Kaya'nın Papi'den aktardığı gibi «Eğitim işi sadece özel teşebbüse bırakılmış olsa idi, toplum milli menfaatlere uygun olmayan bir eğitim almak riski ile karşılaşacaktı» (4). Böylece eğitim faaliyetleri devletin sorumlulukları içine girmektedir.

(*) Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Öğretim Üyesi

«Devletin gözetim ve denetimi altında sunulan daha yaygın ve daha nitelikli eğitim hizmetleri, daha olumlu bir ekonomik kalkınmaya bu da toplumsal ve siyasal gelişmeye (demokrasinin güçlenmesine) yol açar» (5).

Toplumların kalkınması açısından bu kadar önemle üzerinde durulan, eğitim sürecinin savsaklanacak bir konu olmadığı, bilim adamları ve ülkelerin politikalarınca vurgulanmaktadır.

ÜLKEMİZDE GÖRÜNÜM :

İnsanımızın yaşama düzeyi aynı çağda yaşayan gelişmiş ülke insanların yaşantılarına oranla daha geride bulunmaktadır. Bu amaçla çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve insanımızı çağdaş uygarlığın nimetlerinden yararlandırmak için kalkınma çabaları içindeyiz.

Bu amaçla, kalkınma için gerekli toplumsal ve ekonomik yaşamın gerektirdiği nitelikte ve sayıda her düzeydeki insanımızı, devlet okulları ve az da olsa özel eğitim kurumları ile yetiştirmeye çalışmaktayız. Bu inceleme ile özel örgün öğretim kurumlarının eğitim sistemindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılacaktır.

Özel öğretim kurumu deyince; T.C. uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler tarafından açılan okul öncesi eğitim, İlköğretim, Ortaöğretim kurumları ve bu düzeyde **haberleşme ile öğretim yapan kuruluşlar**, çeşitli kurslar, dershaneler, öğrenci etüd-egitim merkezleri ve benzeri kurumlar anlaşılmaktadır (6).

Özel Öğretim Kurumları Kanunu Çıkarma Nedenleri

Eğitim sistemindeki bugünkü sorunlar, 1960'lı yıllarda benzer biçimde vardı. 1961 Anayasası'nın 50. maddesi, «Halkın öğrenim ve Eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen görevlerindedir» diyor. 53. madde ise «Devlet ödevlerini mali kaynakların yeterliği ölçüsünde yerine getirir» derken mali kaynakların yetersizliğini belirtmektedir.

Eğitilecek çağ nüfusunun çokluğu, Devletin mali kaynak yetersizliği nedeniyle Özel Öğretim Kurumları konusu Şubat/1962 yılında toplanan VII. Milli Eğitim Şûrasında bir gündem maddesi olarak ele alınmış ve tartışılmıştır (7). Bu şûra toplantısında Karayalçın şunları söylüyor : Türkiye Milli Eğitim alanında da önemli bir buhran geçirmektedir. Bugünkü durum geçmiş yıllarda iyi niyetle atılan yanlış adımların ve yarım önlemlerin sonucudur (8). Bundan dolayı her öğ-

retim kademesinde özel okulların bir an evvel kurulması; gelişmesi, bir endüstri halini alabilmesi için ortam hazırlanmalıdır» (9).

Anılan Şûrada şu iki konu ele alınıp tartışılmıştır :

1) Okulların az da olsa mutlaka ücret alması ve bunlarla oluşacak fondan yalnız yetenekli ve çalışkan öğrencilere burs verilmesi

2) «Milli Eğitim Vergisi» adıyla «vasıtalı vergi» alınması.

Sonuçta, özel öğretim kurumları kanun tasarısında 0-15 yaşındaki çocukların bütün nüfusun % 43'ünü oluşturduğu bunlar için devletin yeterince okul açmadığı ve öğretmen yetiştiremediği, mevcut okullarda; sınıfların çok kalabalık oluşu gibi sorunlar gözönünde tutulmuş iki çözüm yolu üzerinde tartışmalar yoğunlaşmıştır.

I. Çözüm yolu;

Devletin ücretsiz olarak eğitime devamı; ki bu halde gerekli yatırım ve eğitim masrafları için devlete yeni vergi kaynakları sağlamak.

Bunun sakıncaları olarak şunlar gösterilmiştir :

a) Bu sistem kaliteyi, Milli Eğitim hizmetlerinin standardını hızla düşürmektedir.

b) Bu sistem sosyal adalete aykırıdır. Gelir düzeyi birbirinden çok farklı ailelerin çocuklarının aynı hizmetten ücretsiz faydalanmaları fakir ve yetenekli çocukların aleyhinedir.

c) Yeni vergi kaynakları bulmanın güçlüğü bir tarafa, bu yolun adil ve doğal olmadığı ileri sürülmüştür. Eğitim hizmetleri için ilk doğal kaynak bu hizmetlerden yararlananlardır. «Hizmetle doğrudan ilgisi olmayandan vergi almak haksızlıktır.» Yorumu yapılmıştır.

II. Çözüm yolu;

Devletin eğitim hizmetlerini; seçme, ücret ve burs esaslarına göre yeniden düzenlemesi ve eğitim sektörü yanında özel okul sektörünü de geliştirmeye çalışması. Bu durumda okulların varlıklı ailelere özgü bir «sınıf» okulu haline gelmemesi için, bu okullara belirli oranda varlıksız aile çocuklarının sınavla seçilip alınması ve ücretsiz okumaları sağlanmalıdır.

Bu çözüm yollarından ikincisi tercih edilerek 37 yıldan beri uygulanan ücretsiz eğitim yanında bir de ücretli eğitim sistemi oluşturulmuştur (8.6.1965 tarih ve 625 sayılı kanun).

Ayrıca, sözü edilen yasayla bir iki Türk dernek vakfına ait özel okullar ile azınlık ve yabancıların açmış oldukları okulların denetim ve gözetimi düzene sokulmuş oldu. O tarihe kadar mevcut özel oku-

lar, 1915 tarihli «Mekâtibi Hususiye Talimatnamesi» hükümleri ve Bakanlık geneigeleri ile idare edilmekteydi.

1982 Anayasası'nın 42. Maddesi, «Özel İik ve Orta Dereceli» okulların gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılabileceğini; 130. Maddesi ise Yükseköğretim Kurumlarının «Kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulabileceğini» belirtmektedir.

İlköğretimin zorunlu olduğu ülkemizde, ilköğretimin ücretli ve kazanç amaçlı özel sektör tarafından gerçekleştirilmesine izin verilirken, isteğe bağlı bir eğitim olan yükseköğretim kurumu kurmak için yalnız vakıflara izin verilmesi çelişkili görünmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de «her türlü ekonomik gereksinme ve olanaklardan ayrı olarak, bütün çocukların ücretsiz ilköğrenim hakkı olduğu» belirtilmiştir. İlköğretimin ücretli olması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde çocuklara tanınan haklarla da ters düşmektedir.

Özel okul uygulamalarındaki çelişki ve tutarsızlıklar ilgililere ve diğer araştırmacılara bırakılmıştır.

Özel Okulların Eğitim Sistemimiz İçindeki Yeri

Ülkemizdeki özel okullar Türk, yabancı ve azınlık okulları olarak çeşitlenmektedir. Yabancı ve azınlık okulların sayıları ve öğrenci kapasiteleri kanunla sınırlandırıldığı için bu gelişme Türk Okulları yönünde artmıştır.

Özel okullarının açılmaya başlandığı 1927-28 öğretim yılı ile 1986-87 öğretim yılları arasına bakıldığında aşağıdaki sonuçlar görülebilmektedir.

Okul Türü	1927-28 Öğrenci Sayısı				1986-87 Öğrenci Sayısı				
	Resmi	%	Özel	%	Resmi	%	Özel	%	
İlkokul	432	96,9	29016	6,3	6601398	99,5	32008	0,5	
Ortaokul	15	135	4302	22	1875596	98	39276	2	
Liseler		1819	48	2000	52	1076180	97,9	22940	2,1

1927-28 öğretim yılında, devlet eğitim sistemindeki okullaşma oranının düşüklüğü özel okullarda özellikle liselerde fazla görülmektedir. 1927-1987 arasında ise özel okullarda önemli bir artışın olmadığı gözlenmektedir. Özel liselerdeki öğrenci sayısı 1927-28 ders yılında % 52 iken 1986-87'de büyük bir düşüş göstererek % 2,1'e inmiştir.

1986-87 İstatistiklerine göre (*), özel ilkokulların toplam ilkokul öğrenci sayısı içindeki payı % 0,5 ortaokulda % 2 lisede % 2,1 düzeyindedir. Görüldüğü gibi özel okulların eğitim sistemimiz içindeki yeri çok düşük olup beklenen katkısı sayısal olarak yetersizdir.

DEĞERLENDİRME

1. Özel Öğretim Kurumları Kanununun 2. maddesi «Bu kurumlar Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkân verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler» hükmünü getirmiştir.

Ancak; bu okullarda da standart eğitim programı, belli davranış kalıpları kazanmış olarak resmi okullardan ayrılan yönetici ve öğretmenlerle çok farklı bir sonuca ulaşılmasının beklenmeyeceği söylenebilir.

Girişimcinin, gerçekleştirmeye çalıştığı, okuldaki yenilik yaratma isteği; bakanlıkça hazırlanan eğitim programının esnek olmaması nedeniyle, «yabancı dil öğretme»nin dışında resmi okullardan farklı bir eğitime olanak hazırlanamamaktadır.

Soyut bilgilerin önem kazandığı, öğrenci yeteneklerine önem verilmeden her öğrencinin her dersi başarmasının istendiği, ezberciliğe dayalı ve iş yaşamından kopuk olan eğitim sistemimizin özel-liklerinin bu okullarda da görülmesi olasıdır.

Yukarıda belirtilen program sınırlılığı karşısında, tüm özel öğretim okulları «iki dil iki insan» ilkesiyle yabancı dille eğitim yapan okullar olarak açılmıştır. Amaç yabancı dille eğitim yaparak öğrencilerin yeteneklerini geliştirme olmayıp bir yabancı dil öğretme olmaktadır. Çünkü, yabancı dille eğitim yaparken Bakanlıkça yapılan program dışına çıkılamamaktadır.

Eğitim endüstrisi alanı olarak gelişmekte olan özel okulculuk, diğer sanayi kollarında olduğu gibi, müşteriyi (öğrenciyi ana babayı) çekebilmek için, Anayasa ve diğer yasalarla belirlenen yapı içinde daha esnek ve çağdaş eğitim programları uygulayabilmelidirler. Daha çağdaş, ve kaliteli program daha iyi eğitim ve değerlendirme ile yetiştirdiği insanla, diğer özel okullarla rekabet edebilme şansı verilmelidir.

2. Özel okullar, yönetici ve öğretmen görevlendirmede «hazır adam» politikası gütmektedirler. En önemli kaynakları devlet okul-

(*) Milli Eğitim, Gençlik ve Spor İstatistikleri 1986-1987 Öğretim Yılı Geçici Veriler M.E.G.S.B.

larıdır. Başarılı ve deneyimli devlet okulları yönetici ve öğretmenleri; ya genç yaşta emekli edilerek ya da istifa ettirilerek, devletin verebildiğinden biraz fazla ücretle alınabilmektedir.

3. Özel okullarda öğrenci başarısı, devlet okullarına göre yüksek görünmektedir (M.E.G.S.B. İstatistikleri 1984-85). Bu sonuç doğaldır. Öğrenci, veli güdülenmiş, öğretmen ve yönetici deneyimli, girişimci ise iyi sonuç beklemektedir. Devlet okullarında, öğrenci başarısızlığı sonucu, ne öğretmen ne de eğitim yöneticisine yönelik bir işlem yapıldığı görülmez. Özel okullarda ise en azından sözleşme gereği görevlilerin işine son verme tehdidi vardır.

Özel okullardaki öğrenci başarısını etkileyen nedenlerden biri de dershaneilerin desteği olabilir.

4. Özel okullara giriş sınavlarını kazandığı halde kaydını yaptıramayan öğrenciler giderek çoğalmaktadır. 1986-87 ve 1987-88 öğretim yıllarında, özel okullar giriş puanlarını sık sık düşürmek zorunda kalmışlardır.

Bu durum, özel okulların öğrenciden aldıkları ücretin ve ek giderlerin çokluğundandır : Yeni bir ücretleme sistemine gereksinim görünmektedir.

5. Özel okulların açıldığı yerlerin merkezlerinin gelişmiş yörelerde olması da 625 S. K. amacına uygun görülmemektedir. Sözü edilen bölgelerdeki benzer devlet okullarının nitelikleri, zaten diğer bölgelerdekine oranla deneyimli yönetici ve öğretmenlerin görevli bulunması nedeniyle yüksektir. Ancak girişimci açısından da gelir düzeyi yüksek ailelerin oturdukları yerler, yatırım açısından işletmecilik kurallarına uygundur.

Yukarıda da belirtildiği gibi özel okulların eğitim sistemimiz içindeki payı çok düşüktür. Buna karşın özel ilk, orta ve lisede toplam öğrenci sayısı 113.000 olup, 1987 yılına göre, öğrenci başına her ailenin ödediği ortalama bir milyon liradan 113 Milyarlık bir mali yük getirmiştir. Bu kadar öğrencinin yedi yıllık maliyeti bir trilyondan fazla olacaktır. Yalnız yabancı dil öğrenimi için bu kadar kaynağın ayrılmasının ülke açısından doğruluğu tartışılabilir.

6. Özel okul girişimcileri; yatırımı ve işletilmesi daha düşük maliyeti gerektiren ilkokul, ortaokul ve genel lise açmayı sürdürmektedirler. İş yaşamına hazırlayan mesleki okullara yönelik görülmemektedir. Bu haliyle, eğitimin bütünlüğüne aykırı düşen bu girişimler, eğitimin sorunlarına çare gibi görünmemektedir.

SONUÇ

Varlıklı ailelerin çocuklarının, özel okullar yoluyla eğitilmesi, böylece devletin eğitim yükünün az da olsa azaltılması girişimi beklenen düzeyde değildir. Nicelik sorunundaki yetersizliğe karşın, özel okulların uyguladığı eğitim programına bakanlıkça bir esneklik tanınmadığına göre nitelikte beklenen farklılık da fazla olamayacaktır. Geriye yalnız, özel okulların tam zamanlı oluşları ile bir yabancı dilin öğrenilmesindeki katkısı kalmaktadır.

ÖNERİLER

1. Özel okullar bir işletme gibi yaşayabilmek ve gelişebilmek için insan yetiştirme yöntem ve tekniklerinde çağdaş eğitim bilimleri bulgularından yararlanmak zorundadır.

Eğitim, sanayinin diğer işletme kollarında olduğu gibi rekabete dayanmalıdır. Rekabet için, eğitim programlarının hazırlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde belli sınırlar içinde okullar serbest bırakılmalıdır.

2. Eğitim yöneticisi ve öğretmen sağlamada, devlet okullarındaki yıpratma girişiminden vazgeçerek, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına, kendi burslarıyla desteklenen öğretmen sıparişi vermelidir. Yetiştirilmesi istenen öğretmen okulun kendi amaçlarına uygun olmalıdır.

3. Özel okulların gelişmekte olan bölgelere ve mesleki eğitim ağırlıklı, iş yaşamına hazırlayıcı nitelikte olmak üzere açılmasına yönlendirilmelidir.

4. Fakir ve başarılı öğrencilerin bu okullardaki payı artırılmalıdır. Gelişmekte olan bölgelerde bu tür girişimler olmadığına göre, adı geçen bölge çocuklarına yönelik yatılılık esası getirilebilir.

5. Yurt dışında çalışan insanlarımızın çocuklarına yönelik, yatılı özel okullar açılmalıdır.

6. Turizm için her düzeyde gerekli nitelikte ve sayıda insan yetiştirmede özel eğitim girişimleri yapılmalıdır.

7. Mevcut özel okullardan lise dengi olanların yalnız yükseköğretime öğrenci hazırlama amacı yanında, iş yaşamına yönelik ek programlar öğrenci çekmede etkili olacaktır.

8. Öğrencilerden alınan ücretlerin saptanmasındaki yöntemler bir daha gözden geçirilip, velilerin ödeyebileceği düzeye indirilmelidir. Yükseköğretim öğrencilerine olduğu gibi, ileride ödemek üzere kredi verilerek borçlandırılması, (mezunları kullanacak kuruluşların

desteği gibi) çeşitli fonlardan desteklenmesi» gibi önlemler alınmalıdır.

Benzer önlemler alınmadığı takdirde, özel okullar gelecekte öğrenci bulamayacak ve devletin özel okul girişimcilerine verdiği kredinin geriye dönüşü tehlikeye düşecektir. Eğitim sistemimizde özel girişimcilik beklenen desteği sağlayamayacaktır.

KAYNAKLAR

- (1) Y.K. Kaya **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**. Ankara, Nire Matbaası 1974. SS: 9-10
- (2) Mahmut Adem, **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası** Ankara, Bilim Matbaası, 1977. S. 2-4
- (3) Aktaran Adem, 1977. S. 4
- (4) Kaya 1974. S. 15
- (5) Y. Kemal Kaya, **Eğitim Yönetimi** Sevinç Matbaası. Ankara. 1984. S. 9
- (6) Özel Öğretim Kurumları Kanununun
Kanun No : 625 8.6.1975 Tarihli
 » 2843 16.6.1983 »
 » 3039 11.07.1984 »
 » 3236 05.11.1985 »
K.H.K. 254 27.02.1986 »
- (7) Turhan Ođuzkan, «Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi» **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, M.E.B. Yayın 1983. S. 300. Reřat Özalp ve Aydođan Ataüinal, **Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı** Talim ve Terbiye Kurulu-Millî Öğretim Şûrası, M. Eğ. Basımevi. 1977 SS: 380-381
- (8) Yařar Karayalçın, **Meseler ve Görüşler**, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1965/31
- (9) a.g.e. S. 39
- (10) Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1985 S. 346